

Bygga upp brotts- förebyggande arbete

» LOKALT BROTTSFÖREBYGGANDE
ARBETE IDÉSKRIFT # 1 FRÅN
BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET «

Denna rapport kan beställas hos bokhandeln
eller hos FRITZES KUNDTJÄNST | 106 47 Stockholm.
TELEFON 08-690 91 90 | FAX 08-690 91 91
E-POST fritzes.order@liber.se

PRODUKTION

BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET

BOX 1386 | 111 93 Stockholm

TELEFON 08-401 87 00 | FAX 08-411 90 75

E-POST info@brottsforebygganderadet.se

BRÅ på Internet www.brottsforebygganderadet.se

ISSN 1100-6676 | ISBN 91-38-31399-5

REDAKTION | Erik Grevholm / Titti Hasselrot / Jan Andersson

ILLUSTRATION | Kari Modén / Agent Form

GRAFISK FORM | Silver

TRYCK | Elanders Gotab 1999

© BROTTSFÖREBYGGANDE RÅDET

INNEHÅLL

---

kapitel 1.

Det lokala engagemanget avgörande	5
---	---

---

kapitel 2.

Hur kan man organisera ett lokalt brottsförebyggande råd? ...	11
---	----

Befintliga samarbetsformer – eller nya 12

Arbetsfördelning 13

Innehållet viktigare än formen 19

---

kapitel 3.

Social och situationell prevention – två strategier	21
---	----

Social prevention 24

Situationell prevention 27

---

kapitel 4.

Aktörer, program och handlingsplaner	33
--	----

Brottsförebyggande aktörer 34

Brottsförebyggande program 40

Brottsförebyggande handlingsplaner 43

---

kapitel 1.

Det lokala engagemanget avgörande

Den avgörande förutsättningen för ett effektivt brottsförebyggande arbete är att det finns ett lokalt engagemang och en lokal vilja att agera. Ett lokalt brottsförebyggande råd skulle här kunna spela en viktig roll och utgöra en naturlig hemvist och kontaktpunkt för de enskilda, företag, föreningar och organisationer som vill göra en insats.

Ur ”Allas vårt ansvar – ett nationellt brottsförebyggande program” DS 1996:59.

Ett lokalt engagemang är helt nödvändigt, för att brott ska kunna bekämpas långsiktigt. Det betonas gång på gång i regeringens nationella brottsförebyggande program. Där presenterar man också idén om lokala brottsförebyggande råd.

Den här skriften är tänkt som en vägledning för dem som bygger upp det brottsförebyggande arbetet lokalt. Fler skrifter i samma serie kommer att ges ut under året (se sid 47).

ETT LOKALT BROTTSFÖREBYGGANDE RÅD KAN HA TILL UPPGIFT ATT:

- inventera problem och resurser
- göra problemanalyser
- anta ett övergripande och
långsiktigt brottsförebyggande program
- upprätta konkreta handlingsplaner
- initiera och stödja brottsförebyggande projekt
- förmedla information och ansvara
för samordningen av olika åtgärder
- följa upp och utvärdera åtgärder som vidtagits.

Det är samverkan mellan olika aktörer – professionella och frivilliga – som vi särskilt vill lyfta fram i denna skriftserie. Det ordinarie arbete som t.ex. polisen och socialtjänsten utför, mer eller mindre oberoende av andra instanser, ägnas mindre uppmärksamhet.

Engagerade i samarbetet kan vara kommunen eller kommunedlarna, polisen, hälso- och sjukvården, andra myndigheter, företrädare för närings- och föreningsliv samt enskilda medborgare.

Brottsförebyggande
arbete [brottsprevention]
är »åtgärder som syftar
till att påverka faktorer
som främjar eller
hämmar människors
brottsliga beteende.«

kapitel 2.

Hur kan man organisera ett lokalt brottsföre- byggande råd?

När individers och grupperns kunskaper och engagemang i det brottsförebyggande arbetet ska fångas upp, kan en fast samarbetsorganisation göra arbetet mer effektivt och långsiktigt. Detta är en grundtanke med lokala brottsförebyggande råd.

Arbetet kan organiseras på många olika sätt. Valet av arbetsform ska anpassas till de lokala förutsättningarna – problembilden, områdets storlek, vilka aktörer som kan intresseras, traditioner m.m.

Man kan kalla sin organisation för lokalt brottsförebyggande råd – eller någonting annat. Många olika beteckningar förekommer.

Med ledning av det arbete som redan bedrivs i brottsförebyggande råd runt om i landet, går det att peka på några värdefulla erfarenheter när det gäller att organisera ett effektivt brottsförebyggande arbete. *(Konkreta exempel på lokala åtgärder, i Sverige och utomlands, ges i idéskrift 4 "Brottsförebyggande åtgärder – en exempelsamling".)*

BEFINTLIGA SAMARBETSFORMER – ELLER NYA

Det är inte ovanligt att de lokala råden byggs upp runt en kärna av aktörer som redan är engagerade i en viss brottsförebyggande verksamhet. Det kan handla om reaktioner på inträffade våldshändelser, eller problem med fylla och ordningsstörningar på helgerna i centrum av en tätort. Motåtgärderna kan ha krävt ett mer eller mindre organiserat samarbete mellan t.ex. polisen, socialtjänsten och en föräldraförening. Detta kan vara ett utmärkt första steg till en fastare organisation med breddad representation från kommunen, ideella föreningar, intresseorganisationer, bostadsföretag etc.

Om det på lokal nivå finns ett etablerat alkohol- och drogförebyggande samarbete, kan detta med fördel samordnas med det brottsförebyggande arbetet. På detta sätt kan onödigt dubbelarbete undvikas. På flera ställen i landet har det brottsförebyggande arbetet knutits till folkhälsoråd på kommunal nivå. Flera delar av det brottsförebyggande arbetet har nära beröringspunkter med folkhälsofrågor, t.ex. socialt arbete med barn och ungdomar i riskzon för att hamna i kriminalitet. Att på detta sätt sammanföra flera aspekter av förebyggande är

fördelaktigt. I sådana fall är det dock nödvändigt att se över representationen i rådet och verksamhetens inriktning. Aktörer som polisen, bostadsföretag, kriminalvårdens frivård och det lokala näringslivet förekommer sällan i folkhälsoråden, men kan spela viktiga roller i det brottsförebyggande arbetet.

I många kommuner finns sedan tidigare en samverkan mellan polis, socialförvaltning och skola kring problem med ungdomar och brottslighet. Som ett resultat av trygghetsutredningens (SOU 1994:122) rekommendationer finns det dessutom i många kommuner strukturer för det trygghetsfrämjande arbetet. Flera brottsförebyggande råd har sitt ursprung i dessa samverkansgrupper, vilket naturligtvis kan vara ett bra avstamp. I de fall samarbetet fungerat bra, kan det behållas som utgångspunkt för ett bredare upplagt arbete. Om den existerande organisationen fungerar dåligt, är det kanske klokt att skapa en helt ny struktur för det lokala brottsförebyggande arbetet.

Det är viktigt att man i den lokala organisationen kan fånga upp behov och önsningar som är representativa för hela befolkningen i området. Ett brett sammansatt råd innebär att en del aktörer endast i liten utsträckning är involverade i praktiska brottsförebyggande verksamheter, på gott och ont. Det kan innebära ett välgörande nytänkande – men också att dessa aktörers engagemang är svårt att hålla levande. Det är alltså viktigt att skapa en funktionell organisation som tar till vara medlemmarnas kompetens och engagemang.

ARBETSFÖRDELNING

Hur ser då en funktionell organisation ut? Som tidigare sagts beror detta på problembilden, vilka aktörer som kan intresseras m.m.

De brottsförebyggande råden är främst till för att *organisera, initiera, planera, stödja* och *följa upp* det förebyggande arbetet. Uppgiften bör alltså inte vara att på egen hand genomföra de konkreta brottsförebyggande åtgärderna. De praktiska åtgärderna bör i stället utföras av de aktörer som är engagerade i rådet, eller i dess arbetsgrupper, inom ramen för deras ordinarie verksamhet.

En annan uppgift som rådet kan ha är att vara *remissinstans* då det gäller frågor som har betydelse för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet på lokal nivå – t.ex. frågor om serveringstillstånd, och beslut om översiktsplaner inom bebyggelseplaneringen i kommunen.

Den lokala brottsförebyggande organisationen bör ha en bred och hög förankring i lokalsamhället och samtidigt vara i stånd att arbeta effektivt med enskilda konkreta frågor. Ett sätt att uppnå detta är att inrätta *arbetsgrupper* med avgränsade uppgifter under det brottsförebyggande rådet.

Det lokala rådet

De myndigheter, organisationer och sammanslutningar som engagerar sig i ett lokalt brottsförebyggande råd bestämmer förstås själva vilka personer som ska representera dem. Erfarenheterna säger att arbetet blir mer effektivt om rådet sätts samman av personer med mandat att fatta beslut för sin huvudmans räkning. Om dessa beslutsfattare är

förhindrade att närvara vid rådets möten, är det önskvärt att ersättare med delegation att ta beslut utses.

En nära *koppling till kommunens politiska ledning* tillför kraft i det brottsförebyggande arbetet. Vanligt är att råden knyts till kommunstyrelsen eller kommunfullmäktige. Genom kommunledningens engagemang aktiveras i sin tur de olika förvaltningarna, vilket har stor betydelse. Kommunen och polisen är på ett eller annat sätt alltid berörda av brottsförebyggande projekt, vilket gör att de alltid bör vara företrädare i det brottsförebyggande rådet. Andra aktörers medverkan beror bl.a. på vilka problem man tänker jobba med, vilket i sin tur bör baseras på en problem- och resursinventering.

Ibland är det nödvändigt att avdela en person för att *samordna* rådets arbete. I så fall bör samordnaren ha ett tydligt uppdrag och gott stöd från sin huvudman och aktörerna i rådet.

Exempel på sammansättning av ett lokalt brottsförebyggande råd som ger både tyngd och bredd:

- Politisk representant från kommunstyrelsen
- Närpolischef
- Chef för skolförvaltningen
- Chef för socialtjänsten
- Chef för kultur- och fritidsförvaltningen
- Chef för kriminalvårdens frivårdsverksamhet
- Chef för primärvården
- Verkställande direktör för ett av bostadsbolagen
- Ordförande för företagarförening
- Företrädare för föreningslivet

**Exempel på arbetsgrupper och deras
sammansättning
med indelning i problemområden**

TRYGGHET I BOENDET

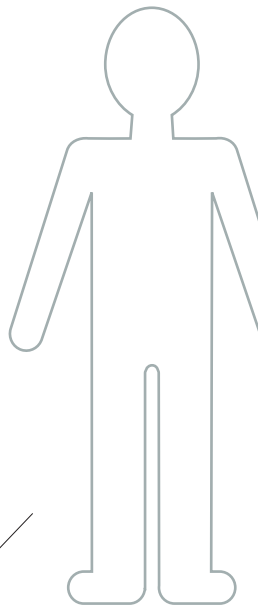
- Närpolischef
- Enhetschefer i bostadsbolag
- Ordförande i hyresgästföreningen
- Enhetschef i gatu- och fastighetskontoret

TRYGGHET I CENTRUM

- Närpolischef
- Ordförande för köpmannaförening
- Representant för restaurang- och nöjesnäring
- Enhetschef i gatu- och fastighetskontoret
- Kommunal alkoholhandläggare
- Chef för socialtjänstens fältgrupp

TRYGGHET I SKOLAN

- Enhetschef i skolförvaltningen
- Enhetschef för socialtjänstens ungdomsenhet
- Enhetschef i kultur- och fritidsförvaltningen
- En lärare och en elev

TIDIGA ÅTGÄRDER

- Enhetschef för socialtjänstens barn- och ungdomsenhet
- Enhetschef för mödra- och barnvårdscentral
- Frivilligorganisationer

ÅTERFALL I BROTT

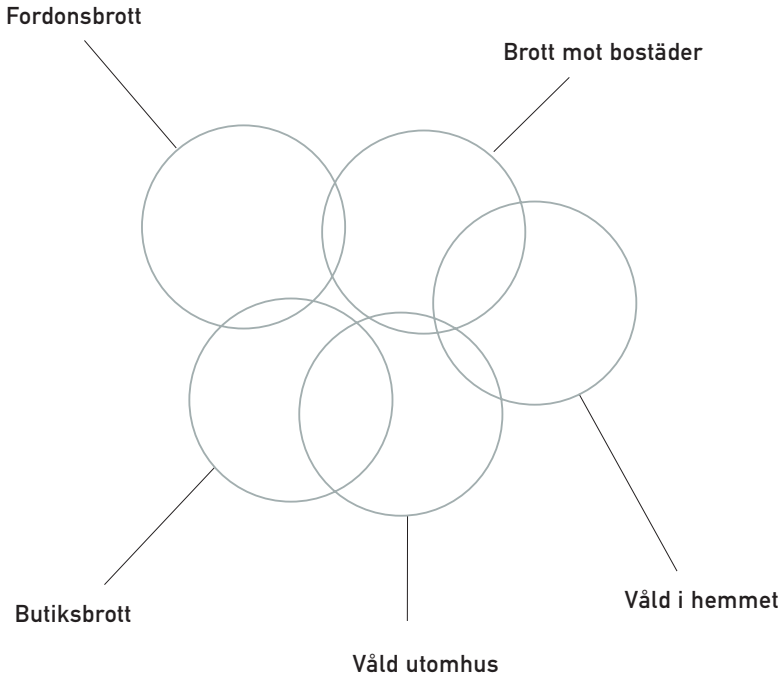
- Chefen för kriminalvårdens frivårdsverksamhet
- Enhetschef från socialtjänsten
- Enhetschef i det kommunala bostadsbolaget
- Enhetschef i arbetsföremedlingen
- Frivilligorganisationer

Arbetsgrupper

Om man väljer att inrätta arbetsgrupper under rådet bör indelningen i arbetsgrupper göras med utgångspunkt från en problem- och resursinventering. Indelningen kan t.ex. göras utifrån problemområden, brottstyper eller geografi. Till arbetsgruppernas uppgifter kan höra att utforma och planera konkreta åtgärder, se till att arbetet dokumenteras, utarbeta en konkret handlingsplan inom gruppens arbetsfält samt att förankra arbetet i det brottsförebyggande rådet.

Det är viktigt att de som ingår i arbetsgrupperna företräder aktörer som kan påverka omständigheter som främjar respektive motverkar brottsligheten inom gruppens verksamhetsfält. *Ungdomar* är en grupp som lätt glöms bort, och som många gånger är en resurs i dessa sammanhang. Andra lokala krafter som kan engageras är idrottsföreningar, pensionärsorganisationer, invandrarföreningar, verksamheter som grannsamverkan och nattvandring. (Mer om lokala aktörer kap 4)

**Exempel på arbetsgrupper
med indelning i typer av brott**

Engagemang på regional nivå

Det har visat sig att den brottsförebyggande aktiviteten är särskilt stor i kommuner där det finns ett engagemang på länsnivå. Engagerade på den regionala nivån kan t.ex. vara länspolismyndigheten, länsstyrelsen, landstinget och kommunförbundet i länet. En regional organisation är önskvärd av flera skäl. Den kan bl. a. stimulera bildandet av brottsförebyggande råd i länet, bygga upp ett nätverk av brottsförebyggare och samordna insatser för utbildning.

INNEHÅLLET VIKTIGARE ÄN FORMEN

En bra struktur och form för det brottsförebyggande samarbetet är givetvis av godo. Men organisationen är inte ett mål i sig, utan ett medel för att åstadkomma förändring. Det viktiga är vilka brottsförebyggande åtgärder som kommer till stånd och vilka resultat de får.

(Se även kapitel 4.)

kapitel 3.

Social och situationell prevention – två huvudstrategier

Brottsförebyggande åtgärder sätts in för att vissa mål ska uppnås. Som en bakgrund till beskrivningen av social respektive situationell prevention presenteras kortfattat *de tre övergripande målen* i det brottsförebyggande arbetet.

Minska tillfällesbrottsligheten!

I ett modernt och utvecklat land som Sverige skapas stora resurser som kommer invånarna till del – men en bieffekt är att det uppstår många nya tillfällen till brott. Bara på en bilparkering exponeras t.ex. värden för miljontals kronor. Ett vanligt svenskt hem innehåller föremål som sammantaget är värda stora belopp. Skyddet av våra materiella tillgångar har generellt sett försvagats – man brukar bl.a. tala om att den informella kontrollen har minskat.

Vi lever över huvud taget ett mer rörligt liv än förr, och har därför mindre uppsikt över våra tillhörigheter. Det intensifierade nöjeslivet och det spridda bruket av alkohol har samtidigt skapat ett växande problem med våld.

I dagens samhälle skapas alltså många frestelser att begå förmögenhetsbrott, och många nya situationer som kan leda till våld. Den form av brott som framför allt påverkas av sådana förhållanden är den s.k. tillfällesbrottsligheten. Det handlar om lagbrott som inte skulle ske om inte situationen i sig själv så att säga stimulerat till brott.

Tillfällesbrottslighet kan främst förebyggas med situationellt inriktade brottsförebyggande åtgärder (se sid 27).

Minska nyrekryteringen!

En stor del av alla brott begås av en mindre grupp återfallande kriminella. Denna grupp, som nästan uteslutande består av män, utgör endast en liten del av alla personer som någon gång begår brott.

Det måste vara en högt prioriterad uppgift för ett lokalt brottsförebyggande råd att motverka nyrekryteringen till kriminella livsstilar. Detta kan ske genom att man bearbetar sådana sociala faktorer som kan ha negativ inverkan under uppväxtåren. I och med att antalet personer som skaffar sig erfarenhet av att begå brott kan minskas genom situationella åtgärder, har sådana metoder även betydelse för nyrekryteringen till kriminella livsstilar.

Nyrekryteringen bör således minskas med en *kombination av sociala och situationella åtgärder*.

Minska återfallen!

I det brottsförebyggande arbetet får man inte bortse från dem som redan utvecklat en kriminell livsstil. Dessa personer är i en mening lätta att definiera och nå – eftersom de återkommande är föremål för vård och behandling, främst kriminalvård.

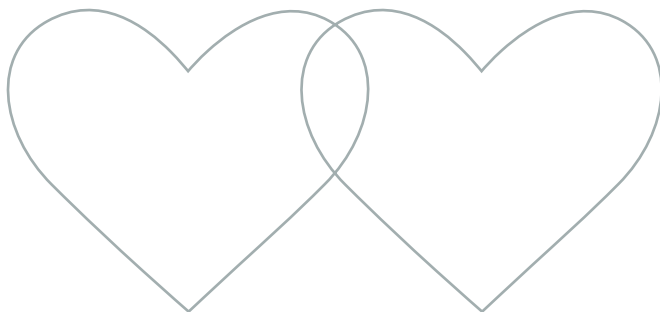
Speciellt viktigt är vad som händer den närmaste tiden efter ett frihetsberövande straff. Lokalt verksamma myndigheter bör utveckla en gemensam grundsyn på hur man ska hantera frigivningssituationen. Noggranna förberedelser inför frigivningen behöver göras redan inne på anstalten. För att arbetet ska bli effektivt måste insatserna dessutom vara långsiktiga.

Särskilt bör man uppmärksamma de frigivnas boende- och sysselsättningssituation. Utan ett fungerande boende och ett arbete att gå till ökar risken för en straffad person att återfalla i brott efter avtjänat straff.

De lokala brottsförebyggande insatserna för att motverka återfallsbrottligheten är alltså övervägande av social karaktär (se sid 24).

Ett sätt att dela in brottsförebyggande arbete är i social prevention och situationell prevention. Det handlar inte om två fullständigt motsatta angreppssätt; sociala insatser har situationella inslag, och tvärtom.

Åsikterna kan förstås gå isär om hur brottsprevention ska beskrivas, liksom om hur målen ska formuleras. I detta avsnitt vill vi närmare förklara vad brottsforskare i allmänhet brukar lägga in i de ofta använda begreppen social och situationell prevention.

SOCIAL PREVENTION

Social prevention syftar till att påverka människors benägenhet (motivation) att begå brott. Eftersom brottsbenägenheten till stor del utvecklas i tidiga år, är barn och ungdomar den huvudsakliga målgruppen. Åtgärder görs också för att minska vuxnas benägenhet att begå brott, t.ex. insatser för återfallskriminella.

Två saker som man med social prevention vill bygga upp hos människor är dels den egna självkontrollen, dels banden till det konventionella samhället.

Självkontroll betyder förmåga att motstå frestelser och provokationer. Personer med låg självkontroll beskrivs som "här-och-nu-orienterade", dvs. de har svårt att planera sitt handlande och i förväg se konsekvenserna av det. Man lockas av kortsiktiga vinster, t.ex. spänning –

vinster som just brott och annat avvikande beteende kan ge. Insatser för stärkt självkontroll måste riktas direkt till unga individer, men helst också involvera deras föräldrar och/eller andra vårdnadshavare. Barnomsorgen är en arena där man kan upptäcka behov och vidta åtgärder för att stärka självkontrollen. Utrymmet för att påverka vad som händer inom familjens ram är naturligtvis begränsat. En framkomlig väg kan vara familjestöd i olika former, t.ex. föräldrautbildning.

Med band till det konventionella samhället menas människans bindningar till de normer, värderingar och allmänt accepterade aktiviteter som vardagslivet är uppbyggt kring. Hur mycket energi investerar individen i att delta i ett sådant liv? I vilken omfattning delar han eller hon normer och värderingar med majoriteten av sina medmänniskor? Starka band antas medföra att individen riskerar att förlora mycket på att begå brott och andra asociala handlingar. Åtgärder för att stärka banden till det konventionella samhället kan gälla små barn, ungdomar och i vissa fall vuxna. Skolan och fritidssektorn är i många fall lämpliga arenor för sådana insatser. Skolförberedande insatser kan vara meningsfulla, särskilt för barn i utsatta områden. Effektivt kan också vara insatser för att motverka skolk och ett bra utbud av fritidsaktiviteter.

Generella välfärdsreformer och specifik probleminriktning

Ett slags social prevention är de allmänna välfärdsreformer som syftar till att förbättra samhället på olika sätt, t.ex. en utbyggd allmän barnomsorg. Säkert har dessa sociala reformer sammantaget en brottsförebyggande inverkan, även om det sällan uttrycks som ett direkt mål. Eftersom sådana sociala insatser motiveras och drivs i stort sett oberoende av brottsförebyggande prioriteringar på lokal nivå, kommer de att ägnas mindre uppmärksamhet i denna text.

Vid sidan om mer eller mindre allmänna välfärdsåtgärder bedrivs olika slags socialt arbete med brottsförebyggande inslag på lokal nivå. En del åtgärder är generella och riktas till grupper där endast ett fåtal bedöms riskera att utveckla en destruktiv livsstil, t.ex. insatser för alla elever i en årskurs eller skola. Andra insatser berör specifika problemgrupper, t.ex. skinnskallar och andra grupper av personer i riskzonen.

En förutsättning för att lyckas med åtgärder för specifika grupper är att man känner till målgrupperna och deras problem väl. Personer som arbetar med unga kan göra iakttagelser, och analyser av vilka som är i särskilt behov av insatserna. Tänkbara målgrupper för social prevention är unga i riskfamiljer, unga i socialt utsatta områden, unga som begått brott och återfallsbrottslingar.

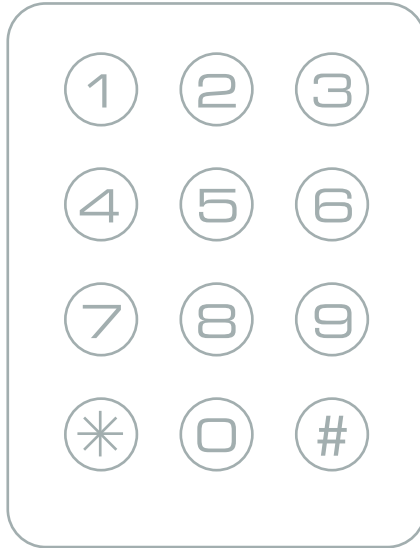
Ett problem är att de som är i störst behov av sociala insatser ofta är särskilt svåra att nå och påverka. Strategier måste utformas för att man ska kunna nå och upprätthålla relationen till dem som främst är i behov av insatsen.

Långsiktiga effekter

Social prevention är ett långsiktigt arbete, som sällan bygger på korta punktinsatser. Också effekterna kan bli långvariga. Om en person påverkas genom socialt inriktat brottsförebyggande arbete, har förändringen sannolikt betydelse långt efter det att arbetet avslutats. I gynnsamma fall förebyggs svåra problem såväl för individen själv som för omgivningen.

Det utdragna tidsperspektivet bidrar också till några av strategins svagheter. Eftersom resultatet av sociala insatser ofta kan konstateras först på sikt, är det ibland svårt att över huvud taget belägga om de haft några brottsreducerande effekter. Dessutom är en och samma person inte sällan föremål för flera insatser med socialt preventiva inslag, vilket ytterligare försämrar möjligheterna att fastställa resultat av enskilda åtgärder.

Svårigheterna att belägga effekter gör att mindre lyckade förebyggande insatser kan pågå i många år, innan de avfärdas som verkningslösa. Lyckade åtgärder riskerar samtidigt att inte få det erkännande de förtjänar.

SITUATIONELL PREVENTION

Den situationella brottspreventionen tar fasta på konkreta omständigheter under vilka människor lever, verkar och fattar beslut. Istället för att försöka förändra benägenheten att begå brott, koncentrerar man sig på de situationer som inbjuder till brott.

En situation kan i högre eller lägre grad utgöra ett brottstillfälle. Dels kan situationen innebära en frestelse att begå brott, dels kan den leda till social friktion, som bl.a. kan utlösa våldshandlingar. Med social friktion avses t.ex. en situation då berusade personer som inte känner varandra trängs i en krogkö.

Vad som är en brottsituation varierar med individens brottsbenägenhet. Mer kriminellt aktiva personer söker efter brottsstillfällen, andra gör det inte.

Ett synsätt inom situationell brottsprevention är att individer väger den potentiella vinsten av en brottslig handling mot svårigheterna och riskerna. Brott antas alltså till viss del vara resultat av rationellt beslutsfattande, inte minst i fråga om stölder. Ändrade förutsättningar antas kunna påverka sannolikheten för att brott ska begås.

Metoderna som används vid situationell brottsprevention är att:

- försvåra genomförandet av brott
- öka upptäcktsrisken
- minska vinsten av brott
- försvåra bortförklaringar.

Brott, framför allt våld, kan också förebyggas genom åtgärder för att:

- minska den sociala friktionen.

Situationell metod	Exempel på förebyggande åtgärder
· Försvåra genomförandet av brott	· Bättre lås, försäljning över disk
· Öka upptäckrisken	· Informell kontroll, ökad insyn, kameraövervakning
· Minska vinsten av brott	· Klottersanering
· Försvåra bortförklaringar	· Klara ordningsregler, papperskorgar
· Minska den sociala friktionen	· Smidigare vakthållning, motverka trängsel i krogköer

Avsikten med dessa exempel är att visa att insatserna ofta är konkreta och direkta. (I *idéskrift 4*, "Brottsförebyggande åtgärder – en exempel-samling", beskrivs utförligt konkreta situationella åtgärder av olika slag.)

Problemfokusering

Den kartläggning av problembilden som ett lokalt brottsförebyggande råd eller en arbetsgrupp inom rådet genomför syftar bl.a. till att identifiera områden, objekt och tidpunkter som är särskilt utsatta för brott. Målet är att identifiera omständigheter som underlättar brottsligheten, och även att tydliggöra vilka aktörer som kan påverka dessa omständigheter mest effektivt. Med detta som grund kan situationella åtgärder sättas in.

Åtgärder för alla, ett problem i taget

Situationella brottsförebyggande åtgärder riktas sällan mot speciella grupper, utan ofta mot specifika risksituationer. Åtgärderna berör alla som kommer i kontakt med den – t. ex. genom att vistas på en viss plats, eller behöva passera genom en viss dörr. Målområdet kan vara

en butik, en parkeringsplats, alla bostäder i en kommun eller alla betalningar med ett visst betalningssystem.

Vid situationell brottsprevention angrips vanligtvis ett problem i taget, vilket är en begränsning. Lyckade situationella åtgärder kan dock göra att färre personer skaffar sig erfarenhet av att begå brott, och att de som trots allt bryter mot lagen minskar sin brottsliga aktivitet. Detta betyder att vinsterna kan bli större än vad som kan noteras i samband med själva åtgärden.

Omfördelning och spridning

Ett problem med situationella strategier är att brott som förebyggts på en plats kan *omfördelas till andra platser, brottstyper och tidpunkter*. Om bilparkeringarna i ett bostadsområde utformas så att bilbrott förebyggs, kanske den kriminella aktiviteten flyttas över till andra områden. Alternativt kan bilbroten i området omfördelas till andra brott i samma område, t.ex. till stölder av dyrbara cyklar. Broten kan också omfördelas till andra tider. Risken för omfördelning tycks skilja sig kraftigt åt mellan olika situationer, och i hög grad bero på vilka personer som är inblandade. En vanlig slutsats är dock att de brottsförebyggande effekterna sällan helt förtas av omfördelning.

Å andra sidan kan en situationell åtgärd också skapa *positiva spridningseffekter* till andra områden, brottstyper och tider. Åtgärder för att förebygga bråk och misshandel på en offentlig plats kan ge minskningseffekter på samma typ av brott i intilliggande områden, och även beträffande andra brott, som stöldbrott och skadegörelse.

Snabba resultat

Om en situationell brottsförebyggande åtgärd är effektiv, märks resultatet så gott som omedelbart. Denna positiva egenskap hos de situationella åtgärderna gör dem särskilt lämpliga att sätta in i ett tidigt skede i ett lokalt brottsförebyggande arbete. De snabba resultaten kan medverka till att entusiasmera beslutsfattare och hålla engagemanget vid liv.

Situationella åtgärder kan delas in i åtgärder som bara verkar så länge en speciell ansträngning görs och åtgärder som ska göra verkan

mer eller mindre permanent. Till den förra kategorin hör föräldravandringar. Bland mer långsiktigt inriktade åtgärder märks framför allt utformningen av den fysiska miljön, t.ex. var ett cykelställ placeras och hur belysningen i en offentlig miljö utformas. Det ska dock sägas att kunskaperna om de långsiktiga effekterna av situationellt inriktade åtgärder än så länge är otillräckliga.

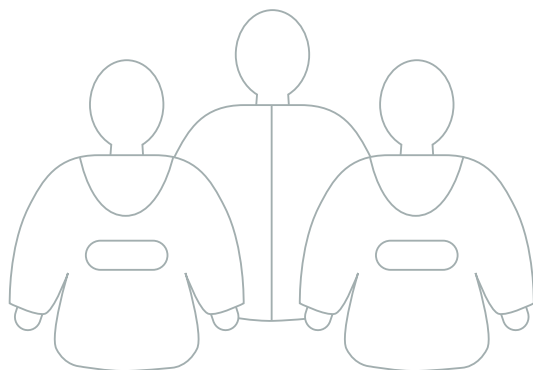

kapitel 4.

Aktörer, program och handlingsplaner

Det lokala brottsförebyggande arbetet ska ta till vara så mycket som möjligt av alla medborgares behov, vilja och resurser. Resultatet av en gemensam problem- och resursinventering, och en därpå följande analys, bör ligga till grund för ett brottsförebyggande program.

Förutom det övergripande brottsförebyggande programmet finns det behov av en konkret handlingsplan.

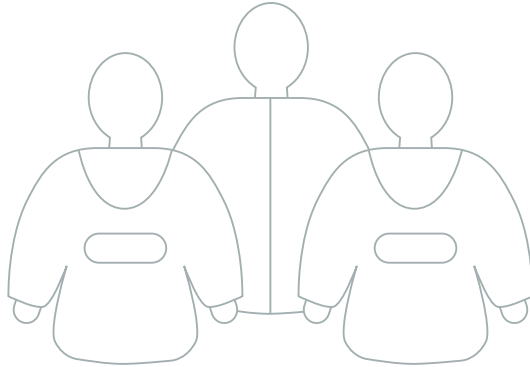

BROTTSFÖREBYGGANDE AKTÖRER

I tidigare kapitel (se sid 13) gavs exempel på hur det lokala brottsförebyggande arbetet kan organiseras i ett lokalt råd med operativa arbetsgrupper. Där lyftes också några centrala aktörer fram. I detta kapitel diskuteras även andra aktörer och den funktion de kan tänkas ha. Det är inte fråga om en uttömmande genomgång. Bara utifrån de lokala förutsättningarna kan man avgöra vem som bäst kan göra vad.

Polisen

Det är svårt att tänka sig ett fungerande brottsförebyggande råd, där polisen inte är företräd. Att förebygga brott är en av polisens huvuduppgifter. Rollen som brottsförebyggare har förstärkts i och med närpolisreformen och polisens allt större betoning på problemorienterat arbete. Meningen är att polisen ska kunna mobilisera tid, kraft och kunskaper i det brottsförebyggande samarbetet på lokal nivå. Polisens

ställning gör att den i många fall är en huvudaktör i det lokala brottsförebyggande rådet. I praktiken är det ofta polisen som tar initiativ till att starta stabila organisationer för brottsförebyggande samarbete. Polisen har också kunskaper om brottslighetens omfattning och struktur, som ska komma det lokala brottsförebyggande arbetet till del.

Kommunens politiska ledning, de kommunala förvaltningarna, skolan och socialtjänsten

En minst lika viktig aktör som polisen är kommunen. Genom politiska beslut och genom att aktivera *de olika kommunala förvaltningarna* kan kommunen – framför allt *kommunfullmäktige* och *kommunstyrelsen* – sätta in stor kraft i det lokala brottsförebyggande arbetet. I större städer organiseras det brottsförebyggande arbetet lämpligen i mindre enheter än kommunen. Det kan vara praktiskt att ansluta sig till den indelning som stadsdelsnämnderna tillämpar.

Via de ordinarie verksamheterna – som socialtjänsten, barnomsorgen, skolan och fritidsverksamheten för ungdomar – når kommunen ut till en stor del av befolkningen. Det gäller inte minst de personer som särskilt behöver uppmärksammas i det brottspreventiva arbetet.

Skolan är en mycket viktig intressent, med sin lärande och fostrande uppgift. Barn och ungdomar tillbringar en stor del av sin tid

i skolan. Såväl lärare som annan skolpersonal kan på ett tidigt stadium identifiera individuella och andra problem i form av t.ex. mobbning, våldshandlingar eller skadegörelse. Allt talar för att skolan ska ges en central roll i det brottsförebyggande arbetet.

Ska optimal effekt uppnås i det brottsförebyggande arbetet måste *socialtjänstens* kunskaper och förebyggande potential tas tillvara. Den ger stöd och bedriver behandlingsinsatser i många olika former. Delar av verksamheten är också av uppsökande karaktär. Därför kommer man på ett tidigt stadium i kontakt med personer som har eller är på väg att hamna i en kriminellt präglad livsstil. Socialtjänsten har dessutom en nyckelroll då det gäller återanpassning av personer som frigges från fängelsestraff, varav en stor del är återfallsförbrytare.

Andra kommunala förvaltningar

I kommunerna finns en *kultur- och fritidsförvaltning* eller motsvarande, som ansvarar för fritidsgårdar, idrottshallar m.m. Dess tänkbara brottspreventiva roll har flera sidor. Ett väl fungerande och täckande fritidsutbud kan i sig ha brottsförebyggande effekter. Med fritidslivet som utsiktspunkt kan det dessutom vara möjligt att fånga upp ungdomar som normalt inte tar del av organiserade aktiviteter.

Kommunala förvaltningar som sällan uppmärksammas i egenskap av brottsförebyggare är de enheter som ansvarar för *parker* och liknande offentliga platser, och de som ansvarar för *trafik- och gatufrågor*. På båda dessa arbetsplatser finns personal som rör sig mycket ute i kommunen, och som har kunskaper om var och när brott och ordningsstörningar inträffar, t.ex. vilka platser som är särskilt utsatta för skadegörelse. Kommunala parkeringsvakter kan ha många iakttagelser att tillföra i samband med kartläggning av problembilder. Gatu- och parkförvaltningarna har också en viktig roll när det gäller att genomföra brottsförebyggande åtgärder av konkret natur, t.ex. ombyggnader eller ljussättning.

En annan kommunal resurs som i vissa fall kommit att aktiveras i det lokala brottsförebyggande arbetet är *Räddningstjänsten*, i detta

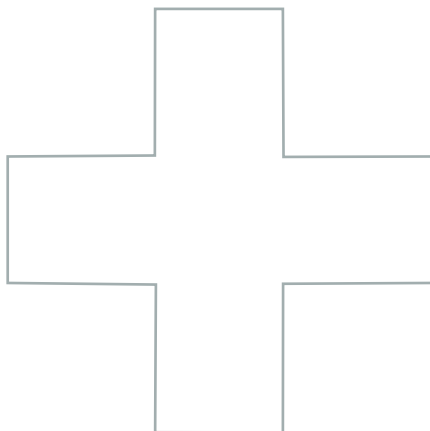
sammanhang främst brandkåren. Det förekommer att Räddningstjänsten medverkar i projekt av typen nattvandring. Störst genomslag har Räddningstjänsten fått i det brottsförebyggande arbetet genom att periodvis utbilda och fostra unga som hamnat i problem med inslag av kriminalitet.

Några andra viktiga resurser som kan nämnas är kommunens *alkoholhandläggare* respektive *säkerhetsansvariga*. Deras arbetsuppgifter har direkta beröringspunkter med de ansträngningar som görs i ett lokalt brottsförebyggande råd.

Frivården

Frivårdsverksamheten inom kriminalvården ansvarar för stöd och övervakning av dömda utanför anstalterna. Det gäller dem som avtjänar skyddstillsyn, kontraktsvård, samhällstjänst eller intensivövervakning med elektronisk fotboja. Det handlar alltså om alternativ verkställighet av fängelsestraff, om frivårdspåföljder och om villkorlig frigivning från fängelsestraff.

Ett prioriterat område i det lokala brottsförebyggande arbetet bör vara att motverka återfallsbrottsligheten. Därför är det viktigt att involvera frivården i samarbetet. Där besitter man viktiga kunskaper om strategier och åtgärder på området. Dessutom kan frivårdens personal – utan att bryta sekretessen runt enskilda ärenden – informera om klienternas situation generellt.

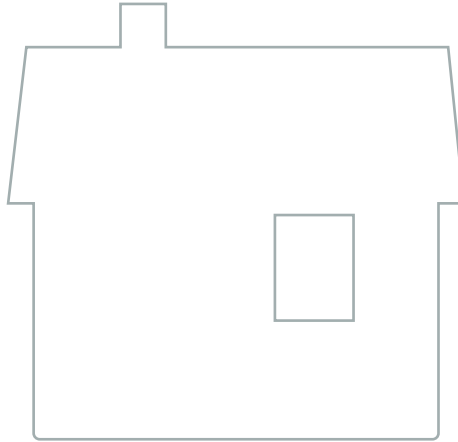
Hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården är en alltför lite uppmärksammas sektor i samband med brottsförebyggande arbete. Inte minst mödra- och barnavården har unika möjligheter att på ett tidigt stadium få kännedom om svåra familjesituationer eller individuella problem, och kan sätta in kvalificerade åtgärder.

Inom vårdsektorn behandlas många problem som kan ha anknytning till kriminalitet, som alkohol- och drogmissbruk eller psykiskt relaterade handikapp och kriser. Såväl i primär- som akutvården kommer man i kontakt med offer för våldsbrott, varav många är personer som utsätts gång på gång. Det är alltför vanligt att detta slags brott inte kommer till polisens kännedom.

Bostadssektorn

En stor del av de brott och problem som står i fokus i det lokala förebyggande arbetet inträffar i anslutning till bostäder. Det rör sig om allt från bostadsinbrott och cykelstölder till ordningsstörningar av varierande slag. Flera aktörer inom bostadssektorn har ett intresse av, och förutsättningar att bidra med, brottsförebyggande aktiviteter. Aktörerna

kan vara såväl privata som kommunala bostadsbolag som hyresgäst-, bostadsrätts- och villaföreningar. Även på detta område handlar det om aktörer som i eget och andras intresse kan mobilisera betydande kraft i de lokala ansträngningarna mot brott.

Försäkringsbolagen

Brotts- och skadeförebyggande är en väsentlig del av försäkringsbolagens verksamhet. De har därför kunskaper om brott och åtgärder mot brott, och har ett aktivt intresse av att stödja och bedriva brottsförebyggande arbete. Försäkringsbolagens intresse och kompetens bör alltså tas tillvara – i de fasta råden, i arbetsgrupper eller i enskilda projekt.

Övriga näringslivet

En omständighet som har uppmärksammats är att handeln och industrin inte bara är offer för brottsligheten utan även är med och skapar förutsättningarna för denna, t.ex. genom att exponera ett stort utbud av stöldbegärliga och många gånger dåligt skyddade objekt. Denna dubbla roll gör näringslivet till en viktig brottsförebyggande aktör. Näringslivet kan företrädas dels av enskilda företag, dels genom företagarföreningar eller motsvarande.

Andra aktörer

Många andra organisationer, föreningar, sammanslutningar, myndigheter, befattningshavare och enskilda kan engageras i det lokala brottsförebyggande arbetet. Exempel kan vara föreningar som Röda korset, brottsofferjourer, idrotts-, föräldra- och invandrarföreningar, den kooperativa rörelsen, bildningsförbund, nykterhets-, pensionärs- och elevorganisationer, lokala transportbolag, grannsamverkansgrupper, kyrkan och andra religiösa samfund.

Bara den lokala brottsförebyggande organisationen själv kan skapa sig en helhetsbild av vilka samarbetspartners som bör vara med. Det finns många som kan och vill göra en insats i det brottspreventiva arbetet.

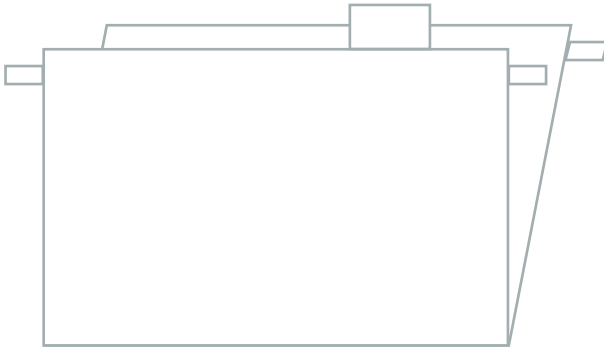
BROTTSFÖREBYGGANDE PROGRAM

De långsiktiga ambitionerna i det lokala brottsförebyggandet bör sammanfattas i ett brottsförebyggande program. Programmet tas fram av det lokala brottsförebyggande rådet, eller av en arbetsgrupp som tilldelats denna uppgift av rådet, och bör spridas både till aktiva intressenter och till allmänheten.

Det brottsförebyggande programmet kan fungera som ett övergripande styrdokument i det lokala arbetet. I programmet sammanfattas den problem- och resursinventering som gjorts, de slutsatser man dragit av den och den inriktning som ska präglade det framtida arbetet. Det är också lämpligt att i programmet presentera den brottsförebyggande organisationen och de brottsförebyggande aktiviteter som planeras. Mål, metoder och rollfördelning mellan olika aktörer bör framgå.

Programmet kan mycket väl omfatta också det allmänna trygghetsarbetet och det alkohol- och drogförebyggande arbetet i området. En integrering av olika förebyggande verksamheter är ju vad som eftersträvas. Beskrivningen behöver inte vara detaljerad eller uttömmande. Det viktiga är att presentera en översiktlig bild av det lokala arbetet.

Programproduktionen

Programmet kan utformas av en arbetsgrupp eller en enskild person som är engagerad i den brottsförebyggande organisationen. Den eller de som arbetar fram programmet måste vara väl förtrodda med organisationens arbete och de lokala omständigheterna.

Börja gärna med ett *utkast* till program. Medlemmarna i rådet och andra kan därefter lägga synpunkter på innehållet. Remissen är till för att säkerställa att berörda parter är överens om innehållet, och att det är riktigt i sak.

Programmet som budskap

Programmets målgrupp omfattar fler än dem som i organiserad form tar del i det brottsförebyggande arbetet. *Idealet är att alla kommuninvånare nås av programmets budskap.* På detta sätt görs befolkningen delaktig, vilket kan leda dels till större förståelse, dels till större aktivitet i det praktiska arbetet. Programmet bör innehålla uppgifter om vart

intresserade kan vända sig med synpunkter, förslag och förfrågningar.

Om programmet distribueras till allmänheten kan avsändarna ta tillfället i akt att förklara några elementära aspekter av förebyggande arbete, t.ex. något om olika preventiva metoder, vikten av kunskaper och av att arbetet är långsiktigt.

Varför görs satsningar på brottsförebyggande?

- Alla har rätt till trygghet
- Alla är i någon mening offer för brottsligheten
- Brott drabbar svaga grupper hårdast
- Hög brottslighet är kostsamt
- Hög brottslighet kan göra ett område mindre attraktivt
- Brottslighet kan förebyggas
- Brottsförebyggande kan vara kostnadseffektivt såväl kort- som långsiktigt
- Brottsförebyggande kräver gemensamma ansträngningar.

Tänk på att inte låta ett "vi-och-dom"-perspektiv prägla framställningen. Brott begås av alla slags människor, och många delar ansvaret för att brotten begås.

Programmets officiella status

Det är viktigt att det brottsförebyggande programmet får genomslag i praktiskt arbete. Därför bör målsättningen vara att programmet behandlas och *antas i kommunfullmäktige*, dvs. att det blir kommunens eller kommundelens officiella plan för brottspreventivt och trygghetskapande arbete.

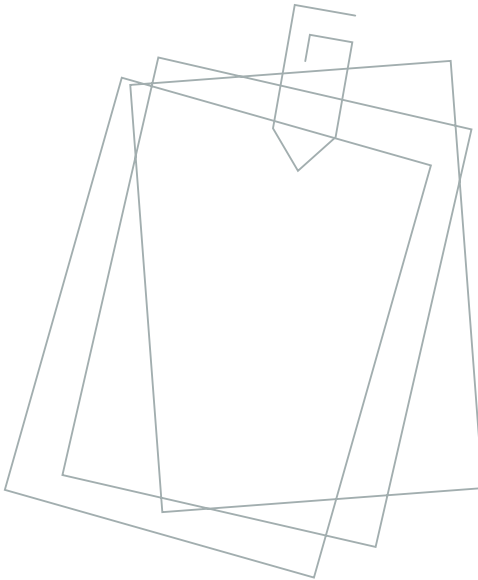
För att programmet ska tjäna sina syften måste innehållet vara i fas med utvecklingen och stämma överens med den faktiska situationen.

Därför kan det finnas anledning att under resans gång *revidera innehållet*, t.ex. redan efter ett år.

BROTTSFÖREBYGGANDE HANDLINGSPLANER

Konkreta handlingsplaner – t.ex. för varje verksamhetsår – kan utarbetas med programmet som bas. Handlingsplanen är ett *praktiskt styrdokument*, och målgruppen är de aktörer som är direkt inblandade i det förebyggande arbetet, t.ex. de operativa arbetsgrupperna och de som ska utföra de konkreta åtgärderna. I handlingsplanen preciseras det brottspreventiva arbete som ska bedrivas under verksamhetsåret.

I en handlingsplan anges vem som när, var och hur ska utföra olika arbetsuppgifter.

Uppgifterna för arbetsgrupperna är i huvudsak att:

- genomföra konkreta brottsförebyggande åtgärder
- dokumentera utfört arbete
- följa upp och utvärdera vidtagna åtgärder.

Handlingsplanen bör innehålla relativt detaljerade beskrivningar av:

- vilka problem som ska fokuseras
- vilka metoder som ska användas
- de konkreta målsättningarna
- rollfördelningen mellan olika intressenter
- tidsplaneringen
- hur insatserna ska dokumenteras, följas upp och utvärderas.

En handlingsplan kan, precis som programmet, utformas av en arbetsgrupp som är engagerad i den brottsförebyggande organisationen. Arbetet kräver goda kunskaper om organisationens arbete, de lokala omständigheterna, resultaten av problem- och resursinventeringen samt vilka arbetsuppgifter som de olika brottsförebyggande intressenterna kan utföra.

Låt handlingsplanen gå ut på remiss bland alla berörda. En plan som inte är förankrad bland berörda intressenter kommer inte att fungera som det är tänkt.

Nyckeln till ett framgångsrikt brottsförebyggande arbete är planering. Därför är det viktigt att formulera brottsförebyggande program och handlingsplaner. Lika väsentligt är att det brottsförebyggande arbetet inte stannar vid produktion av dokument av olika slag. Målsättningen är förstas att analyserna och planeringen ska resultera i konkret verksamhet.

» Erfarenheterna säger att verksamheter som fungerar väl i hög utsträckning är sådana där en hel del energi ägnats åt planering, dokumentation och utvärdering.«

MER INFORMATION

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) är en myndighet under justitiedepartementet. BRÅ:s uppgift är att främja brottsförebyggande arbete genom utveckling, utvärdering, forskning och information inom det kriminalpolitiska området. BRÅ ansvarar också för Sveriges officiella rättsstatistik.

Stöd till det lokala brottsförebyggande arbetet är en huvuduppgift för Enheten för lokalt brottsförebyggande arbete på BRÅ. Nyhetsbrevet Loopen – särskilt riktad till lokala brottsförebyggare – nås per e-post loopen@brottsforebygganderadet.se

Internetadressen är www.brottsforebygganderadet.se. På samma webbadress finns ansökningsblanketter och riktlinjer för er som vill söka stöd till lokala projekt. Där finns också en kontaktdatabas där ett stort antal lokala brottsförebyggande råds organisation beskrivs.

Förutom BRÅs idéskrifter (sid 47) finns mer att läsa om hur man bygger upp ett lokalt brottsförebyggande samarbete, t.ex.:

Allas vårt ansvar - ett nationellt brottsförebyggande program.

Justitiedepartementet. DS 1996:59.

Fritzes förlag TELEFON 08-690 91 90

Steget före. Nedslag i det lokala brottsförebyggande arbetet.

SOU 1998:90.

Fritzes förlag TELEFON 08-690 91 90

Lokalt brottsförebyggande arbete. Organisation och inriktning.

Polishögskolan i Stockholm TELEFON 08-401 90 00

Trygghet mot brott i lokalsamhället. Delbetänkande av

Trygghetsutredningen. SOU 1994:122.

Fritzes förlag TELEFON 08-690 91 90

**SKRIFTER SOM PLANERAS UTKOMMA
UNDER 1999 I DENNA SERIE ÄR:**

- Kartläggning, problemanalys & prioriteringar
Lokalt brottsförebyggande arbete idéskrift # 2
- Dokumentation & utvärdering
Lokalt brottsförebyggande arbete idéskrift # 3
- Brottsförebyggande åtgärder – en exempelsamling
Lokalt brottsförebyggande arbete idéskrift # 4
